

1
zikloa DLH

ARGGIAREN ARGITASUNA

Kaixo! Ongi etorri energiari buruzko erakusketara. Ez dugu ikusten, ez du ukitzen, baina egunero inguruan ditugun makina eta tresnak sortzeko, aldatzeko edo martxan jartzeko behar dugu. Historian zehar, gure gizartea nola eta non lortu zezakeen bilatzen aritu da. Gaur egungo erronka, berriz, bizi garen planetaren kalitateari kalterik egin gabe lortzea da.

Mugituko al gara?

Energia

Bete ezazu testu hau ondorengo hitz hauekin: entxufatzen, energia, bihurtu, ibil, elektrizitatearen, elikagaiekin, naturaren, gorputza, energia elektrikoan.

Gure _____ ibil dadin, _____ behar dugu, eta hori, _____ lortzen dugu. Makina eta tresna batzuk _____ daitezten, energia behar dute, eta energia hori _____ bidez lortzen da. Etxean, etxeko tresnak _____ ditugu eta martxan jartzen dira. Baina horren aurretik, _____ elementu batzuk _____ behar izan dira.

Makinak

Ezagutzen dituzun hiru aparatuz pentsatu eta ondorengo taula hau bete:

Egunero erabiltzen dut	Elektrizitatearekin dabil	Petrolioarekin dabil	Ez du energiarik behar ibiltzeko

Energia-iturriak Adierazi naturaren zein elementuk sortzen duten energia.

**Igarri
asmakizuna**
Energia guztia ez da elektrizitatearen edo petrolioaren bidez eskuratzen. Asma ezazu zein beste energia-iturri buruz ari garen:

- Hegerik gabe egiten du hegan, ahorik gabe egiten du txistu, eskurik gabe laztantzen gaitu eta ez da ukitzen. Zer da?
h a i e a z
- Asmatu nor naizen, garbitzen dudanean zikindu egiten naiz.
u a r
- Zer da guztiok hartu eta inork lapurtzen ez duena?
e z k g i a u

Aurreztea

Pentsatu zertan aurrez dezakezun energia egunero, esaldiak egia ala gezurra diren adierazi:

Eskolara oinez joaten banaiz, energia aurreztu eta gutxiago kutsatuko dut

Ez dio axola, telebista ikusten ari ez banaiz ere, denboratxo bat piztuta uzten badut.

Iluntasuna gustuko ez dudanez, gauetan pasilloko argia piztuta utz dezaket.

Berriz kargatzeko pilak erosiko ditut nire jostailuentzat.

Itxuraz erabilgarriak ez diren gauzei erabilera berria asmatuko diet.

2
zikloa DLH

ARGIAREN ARGITASUNA

Kaixo! Ongi etorri energiari buruzko erakusketara. Ez dugu ikusten, ez du ukitzen, baina egunero inguruan ditugun makina eta tresnak sortzeko, aldatzeko edo martxan jartzeko behar dugu. Historian zehar, gure gizartea nola eta non lortu zezakeen bilatzen aritu da. Gaur egungo erronka, berriz, bizi garen planetaren kalitateari kalterik egin gabe lortzea da.

Mugituko al gara?

Kutsadura atmosferikoa

Bete bunbuiloak honako hitz hauekin esaldiak osatzeko:

autoek

igoarazten

kutsatua

pertsonei

CO2

kea

atmosfera

Energia-iturriak Bilatu ondoko zerrendan energia sortzen duten naturaren elementuak. Ondoren, energia berriztagarria sortzen dutenak borobil baten barruan sartu eta energia ez berriztagarria sortzen dutenak lauki baten barruan.

Petrolioak

Gozokiak

Bonbilla

Liburuak

Landareak

Ura

Haizea

Esnea

Eguzkia

Uranioa

Autoak

Patatak

Gasa

Ikatza

Kontsumoaren historia

Ikertu eta galdera hauek erantzun:

Duela 100 urte:

- Zerekin berotzen zituzten etxeak? _____
- Eta bainatzeko ura? _____
- Zein material behar zituzten horretarako? _____
- Zein hondakin sortzen zituzten? _____

Duela 40 urte:

- Jendeak zein garraio-bide erabiltzen zuen? _____
- Egunero erabiltzen al zuten? _____
- Zein energia behar du ibiltzeko? _____
- Etetik lanerako distantzia zenbatekoa zen? _____
- Zenbat denbora eskaintzen zioten joan-etorri horri? _____

Gaur egun:

- Zure familian zein garraio-bide erabiltzen duzue normalean? _____
- Zein energia behar du ibiltzeko? _____
- Zein hondakin sortzen ditu? _____
- Beste eragozpenen bat eragiten al du? _____
- Nola berotzen duzue etxea neguan? _____
- Eta udan, nola freskatzen duzue? _____
- Zein arazo sortzen ditu horrek? _____

Aldaketa klimatikoa

Markatu erantzun zuzena

Aldaketa klimatikoaren eragina...

- A** bero asko izaten duten pertsonak pairatzen dute soilik.
- B** herrialde beroetako eta kostaldeko bizilagun, animalia eta landareek pairatzen dute soilik.
- C** gizaki guztiek pairatzen dute.

Aldaketa klimatikoari aurre egiteko...

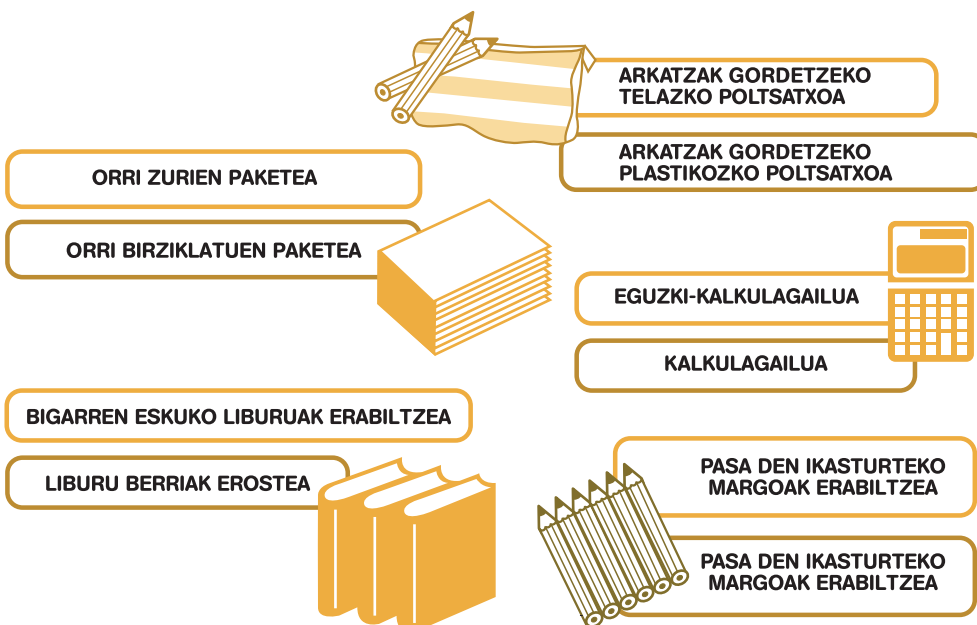
- A** gobernuek lege berriak egin behar dituzte.
- B** industriek gutxiago kutsatu behar dute.
- C** guztiok dugu zeregina.

Aldaketa klimatikoaren eragina...

- A** bero asko izaten duten pertsonak pairatzen dute soilik.
- B** herrialde beroetako eta kostaldeko bizilagun, animalia eta landareek pairatzen dute soilik.
- C** gizaki guztiek pairatzen dute.

Aldaketa klimatikoa ekidin daiteke...

- A** hondakinak murriztuz, birziklatuz eta berrerabiliz.
- B** energia aurreztuz.
- C** bi erantzunak zuzenak dira.

Kontsumo arduratsua

Iraunkorra izatea, gure beharrak datozen belaunaldien beharrak asetzeko aukerak arriskuan jarri gabe asetzea da.

Iraunkorrak diren elementuak berdez margotu eta iraunkorrak ez direnak gorritz.

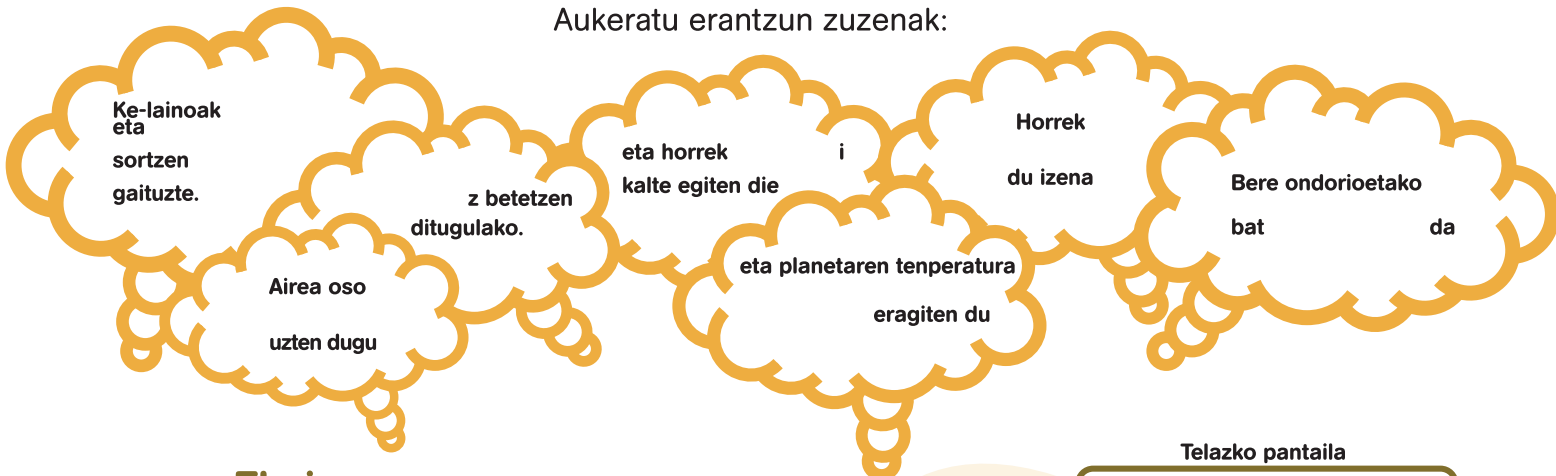
3
zikloa DLH

ARGIAREN ARGITASUNA

Kaixo! Ongi etorri energiari buruzko erakusketara. Ez dugu ikusten, ez du ukitzen, baina egunero inguruan ditugun makina eta tresnak sortzeko, aldatzeko edo martxan jartzeko behar dugu. Historian zehar, gure gizartea nola eta non lortu zezakeen bilatzen aritu da. Gaur egungo erronka, berriz, bizi garen planetaren kalitateari kalterik egin gabe lortzea da.

Mugituko al gara?

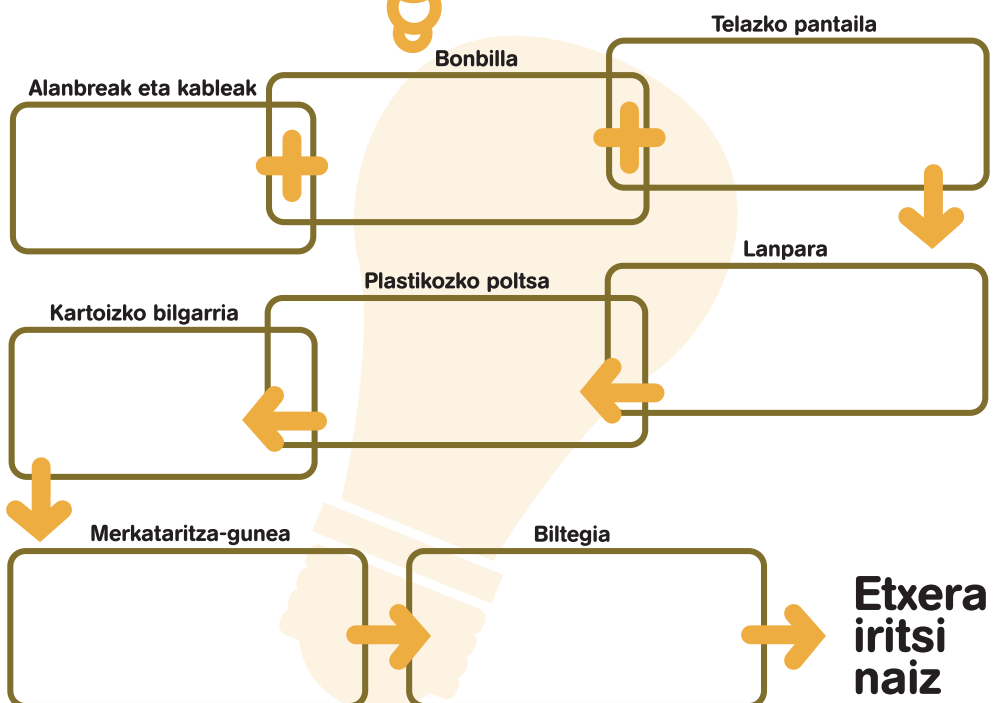
Kutsadura atmosferikoa. Bete bunbuiloak esaldiak osatuz. Aukeratu erantzun zuzenak:

Ekoizpena, banaketa eta kontsumoa

Lanpara berri bat zara. Saia zaitez irudikatzen zuk eta zure osagaiek, ekoizpenetik hasi eta etxean jarri arte egiten duzuen ibilbidea.

Osagai elektrikoaren lantegia
Argentinan • **Banaketa-biltegi**
bateko edukiontziak • **Kartoi-lantegia**
Venezuelan • **Bonbilla-lantegia**
Txinan • **Lanpara-lantegia**
Alemanian • **Merkataritza-gune**
bateko apalategiak • **Lanparen**
pantailak egiteko
oihal-lantegia Indonesian • **Plastikozko**
bilgarri-lantegia Brasilen

Kontsumoaren historia

Ikertu eta galdera hauek erantzun:

Duela 100 urte:

- Zerekin berotzen zituzten etxeak? _____
- Eta bainatzeko ura? _____
- Zein material behar zituzten horretarako? _____
- Zein hondakin sortzen zituzten? _____
- Zein etxetresna elektriko zituzten etxean? _____

Duela 40 urte:

- Jendeak zein garraiobide erabiltzen zuen? _____
- Egunero erabiltzen al zuten? _____
- Zein energia behar du ibiltzeko? _____
- Etxetik lanerako distantzia zenbatekoa zen? _____
- Zenbat denbora eskaintzen zioten joan-etorri horri? _____
- Zein etxetresna elektriko zituzten etxean? _____
- Zenbat telebista? _____ Eta zenbat odenagailu?

Gaur egun:

- Zure familian zein garraiobide erabiltzen duzue normalean? _____
- Zein energia behar du ibiltzeko? _____
- Zein hondakin sortzen ditu? _____
- Beste eragozpenen bat eragiten al du? _____
- Nola berotzen duzue etxea neguan? _____
- Eta udan, nola freskatzen duzue? _____
- Zein arazo sortzen ditu horrek? _____
- Zenbat telebista dituzue etxean? _____ Eta zenbat or _____ denagailu?

Aurrezte energetikoa

Adierazi ondoko esaldi hauek egia ala gezurra diren:

- Garrantzitsua da behar duguna soilik erostea eta baduguna erabiltzen jarraitzea; horrela, kontsumoa eta hondakinen ekoizpena murrizten dugu. E G
- Gure etxeetako berogailu-sistema modernoa da eta ez du kutsatzen ez duelako kerik botatzen. E G
- Industriak kalitate hobegoko elikagaiak eskaintzen dizkigu ondo bilduta daudelako eta horrela higienikoagoak direlako. E G
- Nire etxean kontsumitzen den energiak ez dio planetari eragiten, oso txikia baita; hala ere, murriztea komeni da gutxiago ordaintzeko. E G
- Energia garbiak erabiltzen badira ere, erritmo honetan kontsumitzen jarraitzen badugu, ezingo ditugu planetarentzat ondorio kaltegarriak ekidin. E G
- Iraunkorragoa da duela 100 urteko kontsumo-eredua gaur egungoa baino. E G

Mugikortasun iraunkorra

Aste batean, etxetik eskolara eta eskolatik etxera egiten dituzun joan-etorrietan kontsumitzen duzun energia adierazi. Bete ondorengo fitza:

- Etxetik eskolara dagoen distantzia:** metro / km.
Egunean bi aldiz biderkatua (edo lau aldiz, etxera bazkaltzera joaten bazara) eta bider 5 (asteko 5 egunak adierazteko). Astean egiten duzun distantzia zenbatekoa da? metro / km asteko.
- Garraiobidea:** oinez autoz autobusez
Oinez joaten bazara, zorionak! Herritar bikaina zara. Hala ez bada, zure joan-etorrietarako zenbat erregai behar den kalkulatu dugu. Auto batek 100 km-ko 6 litro gasolina erabiltzen duela hartuko dugu kontutan. Aste batean zenbat litro gasolina erabiltzen duzu joan-etorri horiek egiteko? litro.
Orain, litro horiek ibilgailuaren bidaiari-kopuruaz zatitu. Kontuan izan zenbat pertsonen artean partekatzen duzun ibilgailua, nola auto partikularrean, hala autobusean (demagun autobusa baterik badoa 40 pertsona inguru direla). Astean pertsona bakoitzak gastatzen duen erregai-kopurua litro da.
Litro bat gasolinak 1,20 euro balio duela hartzen badugu kontutan, kalkula ezazu astean gastatzen duzuna. Ikastetxera egiten ditudan joan-etorrietan, astero euro gastatzen ditut erregaitan.